

Vedlejší věty

INDIKATIVNÍ SOUSLEDNOST ČASŮ

- vyjádření časových vztahů v souvětí s indikativní větou vedlejší
- ve větě vedlejší indikativ vyjadřuje současnost, předčasnost nebo následnost vzhledem k ději věty hlavní
- současnost: děj, který se odehrává, odehrával nebo bude odehrávat současně s jiným dějem (nezaměňovat s přítomností!)
- předčasnost: děj, který nastal nebo nastane před jiným dějem (nezaměňovat s minulostí!)
- následnost: děj, který nastane po jiném ději (nezaměňovat s budoucností!)

▪ věta hlavní	věta vedlejší		
	současnost	předčasnost	následnost
indikativ přítomny indikativ perfekta, imperfekta indikativ futura I	indikativ přítomny indikativ imperfekta indikativ futura I	indikativ perfekta indikativ plusquamperfekta indikativ futura II	tvary na <i>-ūrus sum</i> tvary na <i>-ūrus eram/fuī</i> tvary na <i>-ūrus erō</i>

Současnost

Librum, quem pater mihi dedit, legō.
Librum, quem pater mihi dederat, lēgī.
Librum, quem pater mihi dederit, legam.

Čtu knihu, kterou mi dal otec.
 Přečetl jsem knihu, kterou mi dal otec.
 Přečtu knihu, kterou mi dá otec.

Předčasnost

Puer, quī cantat, laudātur.
Puer, quī cantābat, laudābātur / laudātus est.
Puer, quī cantābit, laudābitur.

Chlapec, který zpívá, je chválen.
 Chlapec, který zpíval, byl chválen / pochválen.
 Chlapec, který bude zpívat, bude (po)chválen.

Následnost

Sermōnem, quem dictūrus sum, scrībībō.
Sermōnem, quem dictūrus eram, scrībēbam.
Sermōnem, quem dictūrus erō, scrībam.

Píšu řeč, kterou chci pronést.
 Psal jsem řeč, kterou jsem chtěl pronést.
 Budu psát řeč, kterou budu chtít pronést.

Tato souslednost se uplatňuje i v jiných typech vět, např. ve větách příčinných, které jsou uvozeny spojkami *quod, quia, quoniam* „protože“.

Věty s *cum iterativum* (s „opakovacím“ *cum*) vyjadřující opakované děje

- vyjadřují pouze vztahy současnosti a předčasnosti
- latinské perfektivum vyjadřující předčasný opakovaný děj před dějem přítomným > překlad pomocí českého budoucího času dokonavých sloves

Současnost

Cum habeō, dō. Když/kdykoliv mám, dávám.
Cum habēbam, dabam. Když/kdykoliv jsem měl, dával jsem.
Cum habēbō, dabō. Když/kdykoliv budu mít, dám.

Předčasnost

Cum cecidī, surgō. Když/kdykoliv **padnu**, vstávám.
Cum cecideram, surgēbam. Když/kdykoliv jsem padl, vstával jsem.
Cum ceciderō, surgam. Když/kdykoliv padnu, vstanu.

VĚTY SE SPOJKAMI *UT* A *NĚ*

- věty účelové (vyjádření účelu, za jakým se realizuje děj věty řídicí)
- věty obsahové žádací (tj. předmětné nebo podmětné po slovesech typu „prosit“, „napomínat“, slovesech mluvení apod.)
- spojky
 - **ut** „aby“
 - **nē** „aby ne“
- slovesné tvary ve větě vedlejší
 - **konjunktiv přítentu**
 - **konjunktiv imperfekta**

věta řídicí	věta vedlejší	
čas hlavní: prézens, futurum, imperativ	konjunktiv přítentu	<i>Petō, ut veniās.</i> „Prosím, abys přišel.“
čas vedlejší: jakýkoliv minulý čas	konjunktiv imperfekta	<i>Petēbam, ut venīrēs.</i> „Prosil jsem, abys přišel.“

Věty s *ut/nē* a akuzativ s infinitivem

Některá slovesa mohou řídit jak žádací větu s *ut/nē* (snaha ovlivnit adresáta, aby něco (ne)dělal), tak akuzativ s infinitivem (konstatování skutečnosti).

Věta s <i>ut/nē</i>	Akuzativ s infinitivem
<i>Puerō dīcēmus, nē in schōlam sērō veniat.</i> Řekneme chlapci, aby nechodil pozdě do školy.	<i>Patrī dīcēmus tē saepe sērō in schōlam venīre.</i> Řekneme otci, že chodíš často pozdě do školy.

CUM HISTORICUM

- *cum* „když“
- minulé děje
- záporka ve větě hlavní i vedlejší: *nōn*.
- **indikativ** minulého času nebo přítomnosti historického ve větě **hlavní**
- **konjunktivy** ve větě **vedlejší** (překlad: oznamovací způsob minulého času):
 - konjunktiv **imperfekta** (**současnost** s dějem věty hlavní)
 - konjunktiv **plusquamperfekta** (**předčasnost** před dějem věty hlavní)

Cum Hannibal ad Rōmam appropinquāret, Rōmānī urbem mūniēbant.
Když se Hanibal přibližoval k Římu, Římané opevňovali město.

Cum Hannibal in Italiam vēnisset, Rōmānōs vīcit.
Když Hanibal přišel do Itálie, porazil Římany.

	věta vedlejší	věta hlavní
současnost	<i>cum</i> + konjunktiv imperfekta když + indikativ min. času (nedokonavých sloves)	indikativ minulého času nebo přítomnosti historického indikativ min. času / prez. hist.
předčasnost	<i>cum</i> + konjunktiv plusquamperfekta když + indikativ min. času (dokonavých sloves)	indikativ min. času / prez. hist. indikativ min. času / prez. hist.

PODMÍNKOVÉ VĚTY

- **tři základní typy** (reálné, nereálné, potenciální), odlišné slovesné formy.
- spojky: *sī*; *nisi*.

Věty reálné

- *sī* „jestliže, -li“; *nisi* „jestliže ne“
- záporka *nōn*
- děje podané jako reálné (uskutečňované) v přítomnosti, minulosti nebo budoucnosti
- **indikativy všech časů**, event. kombinace s imperativem

Sī bene labōrābant, laudābantur.

Jestliže / když dobře pracovali, byli chváleni.

Sī bene labōrant, laudantur.

Jestliže / když dobře pracují, jsou chváleni.

Sī bene labōrābunt, laudābuntur.

Jestliže / když budou dobře pracovat, budou chváleni.

Věty nereálné

- *sī* „kdyby“; *nisi* „kdyby ne“.
- záporka *nōn*.
- děje podané jako nereálné (neuskutečňované) v přítomnosti nebo minulosti
- **konjunktivy imperfekta** nebo **plusquamperfekta** ve větě **hlavní** i **vedlejší**
 - **konjunktiv imperfekta**: nerealita v přítomnosti, překlad: kondicionál přítomný
 - **konjunktiv plusquamperfekta**: nerealita v minulosti, překlad: kondicionál minulý

Sī bene labōrārent, laudārentur.

Kdyby dobře pracovali, byli by chváleni.
(tj. ale nepracují dobře, a proto nejsou chváleni)

Nisi bene labōrārent, nōn laudārentur.

Kdyby dobře nepracovali, nebyli by chváleni.
(tj. ale pracují dobře, a proto jsou chváleni)

Sī bene labōrāvissent, laudātī essent.

Kdyby byli dobře pracovali, byli by bývali chváleni.
(tj. ale nepracují dobře, a proto nejsou chváleni)

Nisi bene labōrāvissent, nōn laudātī essent.

Kdyby nebyli dobře pracovali, nebyli by bývali chváleni.
(tj. ale nepracovali dobře, a proto nebyli chváleni)

Věty potenciální

- *sī* „kdyby“, „jestliže“; *nisi* „kdyby ne“, „jestliže ne“
- zápornka *nōn*
- směřují do přítomnosti nebo **budoucnosti**, děj podán jako **možný**
- **konjunktivy přítomnosti** nebo **perfekta** ve větě hlavní i vedlejší, často ale kombinace s indikativem futura
 - **konjunktiv přítomnosti**: děje **nedokončené**
 - **konjunktiv perfekta**: děje **dokončené** (jednorázové apod.)

Překlad konjunktivů: kondicionál přítomný nebo indikativ budoucího nebo přítomného času.

Sī bene labōrent, laudentur. Kdyby dobře pracovali, byli by / budou chváleni
Jestliže budou dobře pracovat, budou chváleni.
(Tj. je možné, že dobře pracují / budou pracovat, a pak budou chváleni.)

Sī amīcus meus adsit, omnia ei narrem. Kdyby tu (tak) byl můj přítel, všechno bych mu vyprávěl.
(Tj. pokládám za možné, že tu přítel bude.)

Nisi id bene fēcerint, nōn laudātī sint. Kdyby to dobře neudělali, nebyli by/ nebudou pochváleni.
Jestliže to dobře neudělají, nebudou pochváleni.
(Tj. je možné, že to neudělají dobře a pak nebudou pochváleni.)

Sī amīcus meus vēnerit, omnia ei dīxerim. Kdyby (tak) přišel můj přítel, všechno bych mu řekl.
(Tj. pokládám, za možné, že přítel přijde.)

Porovnání potenciálních vět s větami nereálnými v přítomnosti

Sī amīcus meus adesset, omnia ei narrārem.

Kdyby tu můj přítel byl, všechno bych mu vyprávěl.

Nerealita, tj. přítel zde není.

Sī amīcus meus adsit, omnia ei narrem.

Kdyby tu (tak) byl můj přítel, všechno bych mu vyprávěl.

Potencialita, tj. domnívám se, že tato situace může nastat.

Sī amīcus meus aderit, omnia ei narrābō.

Jestliže tu bude můj přítel, budu mu všechno vyprávět.

Realita, tj. vyjadřuji přesvědčení, že se to opravdu stane.

Nepřímé otázky, konjunktivní souslednost časová

Tázací věty závislé na řídicím přísudku (např. „Ptal se, proč jsem přišel pozdě.“).

SLOVESA VE VĚTĚ HLAVNÍ

- slovesa s významem „ptát se“, např. *interrogāre, quaerere*
- slovesa ústního a písemného projevu, smyslového vnímání, intelektuální činnosti (např. slovesa s významem „zjistit“, „pochopit“, „rozhodnout se“, „vzpomínat si“), např. *dīcere* „říkat“, *scrībere* „psát“, *vidēre* „vidět“, *sentīre* „cítit, vnímat, myslet si“, *scīre* „vědět“, *intelligere* „chápat“, *animadvertere* „všimnout si“
- slovesa s významem „nevědět“, „pochybovat“, např. *nescīre* „nevědět“, *dubitāre* „pochybovat“
- přísudky jmenné se sponou typu *nescius sum* „nevím“, *incertus sum* „jsem nejistý, pochybuji“, *quaestiō est* „je otázka“ apod.

SPOJOVACÍ VÝRAZY

Doplňovací otázky

Stejná tázací zájmena a příslovce jako v otázkách přímých, např.:

- *quis* „kdo“, *quid* „co“, *quī (quis), quae, quod* „který, jaký“
- *ubi* „kde“, *unde* „odkud“, *quā* „kudy“, *quandō* „kdy“
- *cūr* „proč“, *quāre* „proč“, *quamobrem* „proč“

Interrogat, ubi... Ptá se, kde...

Dīc mihi, cūr... Řekni mi, proč...

Nescīmus, quid... Nevíme, co...

Pozor na rozlišení *quid* a *quod*:

- *quid*: tázací zájmeno substantivní „co“
- *quod*: tázací zájmeno adjektivní pro neutrum „které, jaké“; vztažné zájmeno „které“, „to, co“, „což“, příčinná spojka „protože“ apod.

Zjišťovací otázky

Částice (nezáleží na tom, zda se očekává kladná nebo záporná odpověď):

- *num* zda, jestli
- *-ne* zda, jestli

Interrogāvērunt, num pater... Ptali se, zda otec...

Interrogāvērunt, paterne... Ptali se, zda otec...

Rozlučovací otázky

Stejně dvojice výrazů jako v přímých otázkách:

- *utrum ... an* zda... nebo
- *-ne ... an* zda... nebo
- *... an* zda... nebo

Překlad „nebo ne“: častěji *necne* (x přímé otázky: *an nōn*).

KONJUNKTIVY

Povinně konjunktiv, podle pravidla o souslednosti časů.

Konjunktivní souslednost časová

Důležitý čas slovesa ve větě hlavní:

- čas hlavní: **prézens, futurum I, II, imperativ**
- čas vedlejší: jakýkoliv čas **minulý** (imperfektum, perfektum, plusquamperfektum).

	po čase hlavním ve VH	po čase vedleším ve VH
současnost	konjunktiv prézentu	konjunktiv imperfekta
předčasnost	konjunktiv perfekta	konjunktiv plusquamperfekta
následnost	konj. prez. opis. čas. činného -ūrus sim	konj. impf. opis. čas. činného -ūrus essem

Konjunktiv v nepřímých otázkách

Záporka *nōn*.

Překlad: **indikativem**, konjunktivy pro **současnost** (prez., impf.) **přítomným** časem, konjunktivy pro **předčasnost** (pf., plpf.) **minulým** časem a konjunktivy pro **následnost** (*-ūrus sim*, *-ūrus essem*) **budoucím** časem.

	po čase hlavním	po čase vedleším
současnost	<i>Interrogat tē, quid faciās.</i> Ptá se tě, co děláš .	<i>Interrogāvit tē, quid facerēs.</i> Zeptal se tě, co děláš .
předčasnost	<i>Interrogat tē, quid fēcēris.</i> Ptá se tě, co jsi dělal/udělal .	<i>Interrogāvit tē, quid fēcissēs.</i> Zeptal se tě, co jsi dělal/udělal .
následnost	<i>Interrogat tē, quid factūrus sīs.</i> Ptá se tě, co budeš dělat/uděláš .	<i>Interrogāvit tē, quid factūrus essēs.</i> Zeptal se tě, co budeš dělat/uděláš .

Konjunktivní souslednost ve všech typech otázek, např.:

Interrogat, num id sciam.

Ptá se, zda to vím.

Nōn intellegō, cūr id dīxerit.

Nechápu, proč to řekl.

Nescīmus, utrum vīvat an mortuus sit.

Nevíme, zda žije nebo zda zemřel.

Quaerēmus, quis ventūrus sit.

Zeptáme se, kdo přijde.

Interrogāvit, num id scīrem.

Ptal se, zda to vím.

Nōn intellegēbam, cūr id dīxisset.

Nechápal jsem, proč to řekl.

Nesciēbāmus, utrum vīveret an mortuus esset.

Nevěděli jsme, zda žije nebo zda zemřel.

Quaesīvimus, quis ventūrus esset.

Zeptali jsme se, kdo přijde.

ROZDÍLNÉ KONSTRUKCE PO NĚKTERÝCH SLOVESECH

Po některých slovesech mohou následovat různé typy vedlejších vět, např.:

Dīcere

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Mihi dīcunt tē vēnisse.</i>	Říkají mi, že jsi přišel.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Tibi dīxērunt, ut venīrēs.</i>	Řekli ti, abys přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Dīc mihi, cūr nōn vēneris.</i>	Řekni mi, proč jsi nepřišel.

Nescīre

Akuzativ s infinitivem:	<i>Nesciēbāmus tē vēnisse.</i>	Nevěděli jsme, že jsi přišel.
Nepřímá otázka:	<i>Nesciēbāmus, num vēnissēs.</i>	Nevěděli jsme, zda jsi přišel.

Vidēre

Akuzativ nebo nominativ s infinitivem:	<i>Vidētur sērō vēnisse.</i>	Zdá se, že přišel pozdě.
Věta s <i>ut/nē</i> :	<i>Vidē, nē sērō veniās.</i>	Dej si pozor, abys nepřišel pozdě.
Nepřímá otázka:	<i>Vīdistī, unde vēnisset.</i>	Viděl jsi, odkud přišel.